

DANS MED STORMEN

Detaljbeskrivning

I

Redaktören

1–10. Mikael Häger tar över redaktörsposten för den revolutionära tidningen Facklan efter Richard Wildberger, och på grund av turbulensen i tiden känner han sig bokstavligt sitta på en kruttunna. Det är tidigt 1916 och världskrig, och landet är delat i två läger, med tysksympatisörerna i klart övertag. Wildberger har dragit sig tillbaka och lyckats få partikongressen att utse Mikael till efterträdare, men nu syns han mera sällan till. Mikael hyr ett rum på Söder hos en judisk familj och lever mycket sparsamt. Han tror sig till och med en tid drabbad av faderns sjukdom, lungsoten, men i själva verket är han bara undernärdd och nikotinförgiftad. Redan hans första tidningsnummer blir beslagttaget utan att någon riktigt förstår varför. Samtidigt blir han inbjuden till en ”hemlig” fredskongress i Folkets hus. Där talar litteraturhistorikern doktor Heleon och riksdagsmannen Stridsforss för aktivt motstånd mot krigspropagandan, och själv gör Mikael ett inlägg som egentligen mest manar till eftertanke. I tidningarna dagen efter angrips de tre för att ha hetsat till uppror, och snart visar det sig att man tänker väcka åtal mot dem. Dessutom har man nu upptäckt att Mikael underlåtit att ställa in sig när han för en tid sedan kallades till vapentjänst.

Processen

1–7. Mikael kallas till polishuset för att ta emot stämningen och förs genom ”Suckarnas gång” till rådhuset. Han, Heleon och Stridsforss får ta emot sina anklagelser och blir helt överraskande häktade och insatta i var sin cell, misstänkta nu för högförräderi. Utrymmet är litet, golvet cementerat, det finns en brits som måste fällas upp dagtid, och bara en halvtimme per dag tillåts man promenera på den murupplade fånggården. Massor av telegram och blommor kommer, och den advokat Mikael tilldelas, Williams, är full av tillförsikt. Vid nästa sammanträde är rättsalen fullsatt, och åklagaren gör en slät figur, framför allt inför Heleons intellektuella motfrågor, men ingenting hjälper, häktningen upphävs inte.

Det blev tyst, dödstyst. De såg på varann. Stridsforss log lugnt som vanligt, hans blick var gäcksamt road bakom glasögonen – det var alltså möjligt. Heleon såg förvånad ut, kanske han hört fel, kanske han ändå inte kunnat tro det? Mikael hade aldrig tänkt annat. Han var glad att ingenting hänt honom, att han var så lugn.

– Det skall överklagas! Friherren vände sig därefter till Stridsforss:
– Jag har aldrig varit med om en större rättsskandal! Han kunde inte hejda sitt yttrande inför öppen domstol.

Salen sorlade, domstolen bröt upp, konstaplarna ryckte fram, cellerna väntade. Mikael tog ett snabbt farväl av kamraterna. Han visste inte när han såg dem härnäst. I Suckarnas gång erinrade han sig plötsligt den första morgonen, när han suttit på kaféet och läst tidningarna – Hövdingens varning: ...en fruktansvärt farlig väg att beträda, ty på den skulle rubbas i grund förtroendet till rättvisans oväld?

8. *Ur Mikael's Då- och dåbok.* Här tar dagboksanteckningar i första person över. Hovrätten avslår deras begäran att bli försatta på fri fot, protestmöten hålls överallt i landet, och blommorna fortsätter att strömma in. Som ett litet avbrott förs Mikael till krigsrätten och får tio dygns sträng arrest därifrån. Påsken närmar sig och emellanåt kommer någon på besök, bland annat skalden och satirikern Sven(?) Väderhatt, och modern skriver oroliga brev.

Domen

1–5. Så faller domarna inför en ånyo fullpackad rättsal, och de blir så hårda att det för en stund är alldeles dödstyst i salen. Straffarbete för alla; Stridsforss tre år,

Mikael ett år och sex månader, Heleon ett år. Men härefter tillåts i alla fall fångarna att läsa tidningar, och Mikael kan därmed ta del av den enorma uppståndelse som affären orsakat, och inte en dag är han utan blommor. Tiden går, Mikael försöker hålla ett dagsprogram, överklagningsprocessen rullar på, och åtminstone misslyckas ett försök att med hjälp av ett tryckfrihetsmål späda på med ytterligare fängelsedagar. Till midsommar kommer brodern Peter på kort besök och kan ge besked från familjen och staden där de bor.

6. *Ur Då- och dåboken.* Mikael ser ofta en kvinna ute i sjukhusparken vinka till en av hans medfångar. Och tiden kryper fram även om mycket blir läst.

7. I september kommer utslaget från Högsta domstolen. Straffet för Mikael lindras till fängelse med frigivningsdagen i april, Stridsforss får lika långt straff som Mikael och Heleon frikänns helt. Därmed är det dags att lämna polishuset för Långholmen, och detektiven som ledsagar honom dit tillåter av ren vänlighet att man tar en omväg med bilen genom centrala Stockholm.

Straffet

1–5. Mikael trivs med det mesta i den nya cellen, trägolvet, den fasta britsen – allt egentligen utom det vitlimmade fönstret – och framför allt den erfarne konstapel Karlsson är mycket vänlig. Men i systemet med kvällsknackningar mellan fångarna går han inte in. Det kommer vykort som han nästan tapetserar väggarna med, och direktören låter honom byta till en ny cell med bättre fönsterglugg. Mikael lägger ner mycken kraft på att komma in i en fungerande rutin med arbete, läsning och skrivande, och han upptäcker att till och med kvinnorna kan man, om än med svårighet ibland, vara utan.

6. *Ur Då- och dåboken.* Julen närmar sig. En natt plågas han av en fånge som skriker oupphörligt, och över huvud taget kan nätterna vara svåra med oroliga drömmar – en gång om ett hotande krig i framtiden mellan Jorden och Mars. Han läser Shakespeare och Ibsen, och dagarna blir allt längre, men den sista tiden är definitivt den värsta.

7–10. I mars slår bomben ner – den ryska revolutionen – och Mikael blir nästan tokig av glädje, medan konstapel Karlsson tar det hela betydligt lugnare. Mikael följer händelseutvecklingen, med bland annat Brantings besök i Petersburg, men för honom själv återstår en dålig nyhet; omedelbart efter frigivningen ska han hämtas till militärtjänstgöring. Hans förtvivlan är stor, men när han står inför direktören på morgonen frigivningsdagen visar det sig att han fått uppskov sedan en skara arbetare samlats utanför kasernen och protesterat. Så går han då ut genom porten efter ett lite vemodigt avsked från Karlsson.

11. Utanför är planen full av människor som välkomnar honom, och kameror knäpper. På Mikaelns egen begäran lämnar man området till fots. Många vinkar i fönstren, och många poliser är ute på grund av rädslan för demonstrationer. Tidningen är första anhalten, och där får Mikael ta emot en stor summa insamlade pengar, nästa en bilfärd för ekipering från topp till tå, och på kvällen håller man välkomstfest på Folkets hus. Men nu är Mikael helt slutkörd, och när han ska svarstala brister han i gråt.

Det var som om en sjö hade sköljt över honom, slagit igen om honom – han tog ett par steg ner på botten. De rusade emot honom, han kände igen Stenborg och Ragnarsson från tidningen, flera av Stridsforss' vänner och efter hand andra. Det susade och ringde och larmade i öronen. Han fick blommor i famnen och log och tryckte händer och slets hit och dit. Planen var fylld av människor. De pratade, ropade, skrattade, hurrade – Mikael, Mikael! Hej, välkommen till friheten, hur mår du, du ser ju pigg ut, jag skall hälsa dig från... Han visste inte vilka händer han tryckte, vilka ansikten han såg in i, vilka röster han hörde. Han snurrades yr omkring. Det var för mycket, det var som om en stormflod hade sopat ut honom i våldsamma bränningar ur cellens stiltje.

De såg honom bara stå där och le med blommorna över armen och sträcka ut handen igen till dem han redan hälsat på; de såg honom fälla upp rockkragen, ty han frös också av morgonkyllan i fängelsets skugga – men de såg inte hans inre, hans nervmassa som sammandrog sig och skalv, liksom ett innanmäte, som kastats ut på backen och ännu skälvde, ångande och varmt.

II

Glaset

1–4. Mikael har nu rest hem till staden där modern Livia och systemen Sonja bor, och tidningsfolk tar emot på stationen. Det framgår tydligt hur orolig Livia varit, men styvpappan skämtar och raljerar. Han träffar Peter – som ligger i det militära i Boden – och många gamla kamrater, och han får klar för sig den nya splittringen inom vänstern. Och han träffar en flicka i Folkets park, men trots att de sitter uppe till soluppgången får de ingen riktig kontakt. Mikael befinner sig i lite dålig kondition, och modern oroar sig. Bara med tvekan gör han ett kort besök i Stockholm, när man ordnat ett jättemöte för att ta emot honom, Stridsforss och Heleon.

Allting jäser

1–2. Till slut återvänder han emellertid till huvudstaden och tar på allvar över sitt redaktörskap i tidningen från ”vikarien” Ragnarsson. Han följer utvecklingen i Finland och inom vänstern, och han känner att han inte riktigt hör hemma där längre. Han bor först inneboende hos faktorn Stenborg, men skrivandet går dåligt, och en dag upptäcker han till sin förfäran att han blivit beroende av spriten – och gör sig fri med ett slag. Han lider av sviterna av allt som hänt – bland annat svullnar han plötsligt upp i ansiktet då och då – och bara efter stor beslutsångest ger han sig ut på en föreläsningsturné i Norrland.

Fursten och flickan.

1. Plötsligt kommer besked om att Krapotkin är på genomresa på väg tillbaka till Ryssland, och Mikael deltar i mottagningen på Centralen, men snart försvinner revolutionsfursten med fru i bil tillsammans med Branting.

2. På en restaurang vid Odenplan, dit Mikael nu flyttat, träffar han den lite mystiska Eva och tillbringar en underbar natt med henne.

Man måste förlora sin mödom men inte sitt hjärta

1. Förvirringen i de revolutionära vänsterleden är i det närmaste total, och Mikael känner sig mer och mer utanför. Kanske borde man snarare tänka på att ordna *detta* samhälle lyckligt.

2. Han träffar Eva igen och bjuder henne på middag på Bellmansro, men det visar sig bli sista gången. Hon ringer och förklarar, till Mikael förtvivlan, att hon är hålldam nu, och tidigare gick hon på gatan.

Borgmästaren

1–3. Den politiska oron fortsätter, och i januari 1918 bryter det finska inbördeskriget ut, och efter att ha träffat röda flyktingar därifrån känner Mikael definitivt att han är på väg bort från utopierna. Han närmar i stället den humanism som predikas av ”Borgmästaren” och ingår en tid som sekreterare i dennes krets av utvalda, men allt tycks rinna ut i sanden.

Kasernen

1–3. I augusti blir Mikael inkallad och tillbringar några månader vid det hästburna Livgardet som skrivbiträde och med tillåtelse att ”bo på stan”.

Katastrofen

1–5. I november börjar Centralmakterna knaka i fogarna med revolter här och var, och revolutionsoron är stor även i Sverige. Mikael får uppskov med värnplikten och fortsätter som redaktör på Facklan. Han håller ett kort antirevolutionärt tal under en demonstration på Folkets hus och bäddar för sitt ”avfall”. Krapotkin avlider i Ryssland, och general Mannerheim kommer på besök till Sverige. Möjligen har några med-

arbetare på Facklan planerat ett generalsattentat på Operan, och möjligen är det Mikael's starka reaktion när han upptäcker vad de håller på med, som leder till att komplotten inte blir av.

Bland skaldler

Mikael får mer och mer kontakt med Väderhatt, och vid ett tillfälle blir han hem-bjuden på middag tillsammans med flera mer eller mindre kända författare, bland andra Falander och "Dan" som nyligen kommit ut med en diktsamling som högligen beundras. Dan gör ett starkt intryck på Mikael, som känner att i de här kretsarna hör han bättre hemma än hos revolutionärerna. Och Väderhatt's ord till honom att kanske borde han flytta ut ur partierna och möblera själv kan han inte glömma.

Mikael såg lite närmare på Dan, medan Väderhatt stack in boken på sin plats i hyllan. Han såg nu sorglös ut, glad och förväntansfull, men sorgen satt som utanför sin stuga kring munnen och i ögonen. Där ville blicken stanna. Hans ögon skrattade inte när munnen skrattade. Båda var det vackraste i hans ansikte. Munnen, känslig som en snigels horn, skälvde vid talets skiftningar. Man kunde tro att den och inte ögonen grät, när och om han grät. De var djupt blåa och fjärran oberörda, som om han alls inte befann sig där han var.

Plötsligt fick han syn på Dans ögon mitt emot sig. Nu såg han dem först riktigt. De fanns inte här, blicken var fjärran, någon annanstans, långt borta, och han tycktes se rakt genom Mikael. Det var ett ljus i dem, det strålade blått och intensivt, en slags klarhet, som lågade. Det var inte ögon att se med på nära håll, inom fyra väggar, de sökte som svepande förbi och igenom och ut och långt bort. I dem var det han fanns, som i ett stjärnljus, och där förblev han för Mikael.

Alltför fort gick kvällen vid kaffet och cigaretterna. Dan rökte sin pipa, blossade vant som en indian och berättade om sina skogar och sitt fattiga folk. Han måste ned ibland ur höstmörkret till människor och ljus, ned ur det ruvade dagsmörkret. Hårslingorna föll ned i hans panna, när han talade om det. Han måste ned ibland folk, som förstod något, som inte gick halvgalna och åt på varann. Själv var han galnast, ty just nu läste han franska. Men de kunde ju vänta sig vad som helst av honom.

© Tommy Danielsson